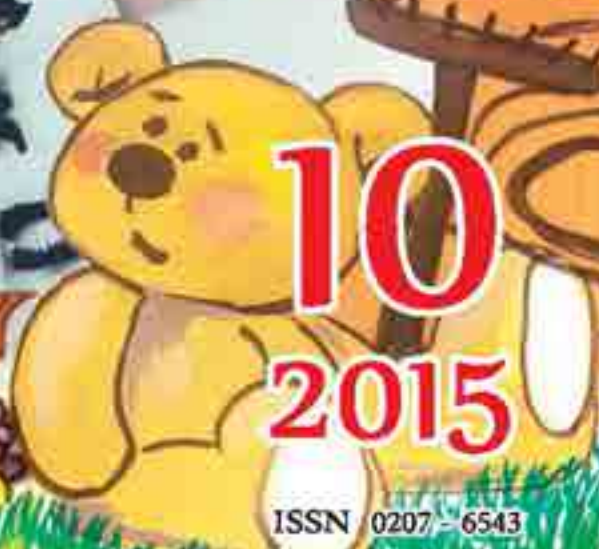

Нюр

6+

Крошкарланы Лейля

10
2015

ISSN 0207 - 6543

Александр Пушкин

Солуйду кёк къачхы хауа бла,
Кюнчюк да аз, мутхуз тиеди.
Кюн кечеден къысха болады,
Тасхаларын ачыкъ этеди
Мудах агъач да, кочсюне,
Туман – тала юслеринде,
Къазла, кёкде дауур эте,
Женуб таба учуп кете:
Эригиулю заман келеди,
Ноябрь арбаздады энди.

Сергей Есенин

Сабанла жыйылып, агъачла да – жалан,
Сууладан а – мылы жайылады, туман.
Кюн кёзю бу жашил тауланы артына,
Тёнгер-тёнгерей, ташайганды, чархлай.
Жол къалкъыйды, ызы къазылыпды аны,
Бир иги къууумгъа берилипди жаны:
Аз къалганды, бек аз ол аны сакъларгъа,
Чап башлы къыш келликди, келликди анга...

Федор Тютчев

Къач биринчи келгенинде,
Анда къысха кезиучюк барды –
Жаухар кибики кюнлери,
Кечелери жарыкъ жанады...
Чыпчыкъ жырсыз, жалан – хауа,
Боран этер кюннге узакъды.
Солуй тургъан талалагъа
Кёкден тюшюп келген чууакъды.

5-чи октябрь — Устазланы кюню

Багъалы устазла! Сизни барыгъызны да бу жарыкъ байрам бла алгъышлайбыз! Саулукълу, насыплы, бөрөкетли болуп, окъуучуларыгъыздан къууана, кѣп жылланы аруу жашагъыз! Дунягъа белгили Къайсын, биринчи устазын эсгерѣ, былай айтханды:

*Борис Игнатъевич! Эсимде
Турадыла сени гырхы къолларынг,
Сен айтханынг Лермонтовну юсюнден
Бек алгъа, ача тилинги жолларынг.*

*Кѣзлюклеринги сала-ала, бизни
Окъутханынг, чыдай кѣп хылибизге,
Сен шулпулу кюнлеринде да кюзню,
Гуппуруракъ болуп, келгенинг бизге...*

*Ахшам къарангыны учине кете
Бараса, энтта да кѣрюп турама.
Кѣп къыйынынг ючюннге алгъыш эте,
Бу хапарда да санга баш урама!..*

УСТАЗЛА

Кѣп кюрешдигиз сиз, бизге
Къара таныта, юйрете,
Тырхык жолунда билимни
Къолубуздан тутуп элте.

Сау болугъуз, билим берип,
Кюнде жылы къучакъ керип,
Окъутдугъуз, къыйналдыгъыз,
Бизни тюз жолгъа салдыгъыз.

*Бейтуугъанланы Исмаил,
Тѣбен Чегем.*

БАЙРАМ

Кюз артында барды байрам —
Устазланы къууандыргъан.
Октябрьни бешисинде,
Байрамланы энчисинде
Ася Орусбиевнаны —
Мен бек суйген устазымы
Жюрегимден алгъышлайма!
Анга назмула атайма!

*Айтѣкланы Азамат,
1-чи Чегем*

КЪАРАШАУАЙ ГЕМУДАНЫ СЫНАЙДЫ

Нарт Алауганны уланы Къарашауай, уллу кёлню къатында сакълай кетип, андан чыкъгъан тайны тутханды. Ол, къыр атладан туууп, анасындан ёксюз къалгъан тай эди. Къарашауай аны тутуп, юйюне апып келгенди.

Къарашауай тайны багъып, юйретип башлагъанды. Кюн сайын маралланы саууп, анга бир челек сют ичиргенди. Ичирген сютюне женгил учхан илячинни жумуртхаларындан бешисин, бир чөмюч змеген сют къоша эди. Жемине Минги тау жалпакъланы конлюмлериңде битген тау зынтхыдан бере эди. Суусабына Нарт Борада битген арпа бла Хумалан орманында битген кючлю хумаллақдан этилген сыраны ичире эди. Къажар патчах жууунган аракъы сапын бла жууундургъанды. Бир кече – бугъойла, чыранла ичинде, бузла юсюнде, экинчи кече уа – баргъан суулада, терен кёлледе жатдыргъанды. Кюндюз исси къум тюзледе такъгъанды, иссиликге, сууукъгъа, желлеге юйретгенди. Ашаргъа жангыз чиллени аллында чалыннган ючгюл бла чырмауукъ хансдан болгъан бичен бергенди. Атха Къарашауайны къарт атасы Алауган Гемуда деп атагъанды.

Гемуданы Къарашауай былай сынагъанды. Гемуданы къаягъа тагъып, аны сюйретгенди. Бир кере уа, юсюне мине барып, бир къаяны ёшюню бла ургъанды. Ол уруп, жарып, алайда Малкъар тары къуралгъанды. Чирик кёлню уа Гемуда туякълары бла уруп ачханды.

Аллай сынауладан биринде Къарашауай тюзге, Минги тау кёрюннген жерге барып, аны туурасындан къарай, аны юсю бла секирирге сюйюп, Жер тейринден болушлукъ тилегенди:

– Жер тейриси, болуш! – дегенди.

Гемуда, бир секирип, Минги тауу башы бла ёте баргъанда, аны табанлары жетип, Минги тауу кез болгъанды. Анда гараладан ичип, Къарашауай Ге-

мудасына минип, Къазман таугъа тебирегенди. Анда Къарашауай атын тау кырдықдан тойдургъанды, солутханды, сора, Гемудагъа минип, экиси да Къазман тауу башы бла учхандыла. Алайда да атны туякълары жетип, тауу башы оюлуп, кез болгъанды.

Ызы бла Къарашауай Гемуданы кончыгъышха бургъанды. Бара кетип, ала тенгизге жетгендиле. Анда суу чариш бара тура эди да, кеслерин сынагъанлагъа къошулуп, сууну тубюнде, башында да чабакъча жоже, аланы алларына ётгендиле.

Тенгизден чыгъып, Къарашауай бла Гемуда къум аулакъгъа баргъандыла. Анда хауада жинлени бла къушланы демлешиупери бара болгъанды. Дуня хахай, таууш. Алайда, узакъ таулада, жин отланы кёрюп, Къарашауай кёзюн аладан алмагъанын эслеп, Гемуда:

– Сюе эсенг, – дегенди иесине, – кёкню унуп ётейим. Ол бири. Сюе эсенг, ёшюн уруп, ортасы бла кирейим. Ол экинчиси. Сюе эсенг а, бурун желим бла от таулары буз этип къояйым.

Жууал эте, нарт Къарашауай:

– Сен Тейрини манга берген саугъасыса. Кёрдюм, кёкде, жерде, сууда, тауда да бек къатыса. Эңди экибиз бир бирден айырылмакъ, – деп, секирип Гемудагъа мингенди.

Гемуда бурун жели бла ол от таулары буз этгенди, алай бла, жин отланы ёчюлтгенди.

Гемуданы алай сынап, Къарашауай атасы Алауганга келип, атыны хапарын айтханды. Аны эшитгенде, Алауган, ыразы болуп, тынгылап къойгъанды. Нарт Дебет а, темирчи Дебет:

– Жашым, нарт элlege къайгъы келсе, сен да, Гемуданг да аланы палахдан сакъларсыз деп ийнанам. Нартла жортуулгъа атлансала уа, алларында чыгъарсыз, – дегенди.

БАППАХАН

ХАЛКЪ АЙТЫУ

Бап-бап-баппахан,
Баппа-баппа-баппахан!
Юй тубюнде сары теке,
Сандыракъгъа барыр теке.

Жигейчиги жары теке,
Ашагъаны тары теке,
Ичгенчиги боза теке,
Текелени оза теке.

Таш юсюне мине теке,
Къош ичине кире теке,
Бурма теке, туура теке,
Къая ранда тура теке.

Агъач къабукъ къыра теке,
Жашчыкъланы ура теке,
Чырпы бюксем, къыркъа теке,
Ачыулансам, къоркъа теке.

Дыгъы этейим, дыгъы этейим,
Сени оюннга тюзетейим,
Сакъалынгдан салдырайым,
Исламейге бардырайым.

ЖАУУНЧУКЪ

Жауун, жауун, жауунчукъ,
Къарачайда – жангурчукъ,
Тау башында – гелеучюк,
Арбазлада – кезлеучюк,

Тамырларынг – алтындан,
Алгъышларынг – атлыдан,
Тереклени жуууучу,
Жемиш, кегет тѣпоучю.

Жаучу, жауун, жауунчукъ,
Этчи, этчи дауурчукъ,
Сен толтургъан кѣлледѣ
Суу чачарма ѳргеге.

Кѣлчюк суудан толгъунчу,
Ол теренчик болгъунчу,
Мен суйюнюп ойнамам,
Ойнар акъыл ойламам.

Малкъарлыла тутсала,
Тар ырбыннга утсала,
Жауунчукъ «зауун» болур,
Олсагъат дауур болур.

«Къор болайым занынга,
Зауун, заума абзаргъа!» –
Мен зылайма олтуруп,
Кѣзню, кѣлню толтуруп...

Жауун, жауун, жангурчукъ,
Къарачайгъа барайыкъ,
Малкъарлыла жетгинчи,
Жангурчукълай къалайыкъ!

Аппайланы Лариса.

Текуланы Жамал

КЫЫЗГЪАНЧ

Руслан, юйге кире келгенлей, портфелин эшик жанына атып, сирени кърмап башлады. Ётмөкден иги кесөк сыңдырып, жаякъларын муштухул ойнатады.

– Бек ачмы болгъанса, жашым? Алпангы къучакъларгъа унутуп окъуна къойдунг да, – деди аппа, Русланны кыстау ашамиш этгенине къарап туруп.

– Школда жукъ ашатмагъандыла сора уа. Сиз а анда аламат, сейирликди, хар зат да барды дей адигиз да! – деди Руслан, чайнагъанын къоймай.

– Айтчы, жашым, не алдыңг? Не зат сордула?

– «4» алдым чотдан. «Ючге экини къошса, къллай бир болады?» – деп соргъанды. Аны айтхан алай къыйын туйюкдю. Сен юйретгенча, бармакъларымы санадым да, айтдым.

Аппа, ышарып, Русланны къоюнуна къысды. Башын сылай:

– Тюз айтханса, жашым! – деди. – Ашап той да, бираз ойна, сора юйге берилген дерслени эт.

Бир ауукъдан Руслан юйге берилген дерслеге олтурду. Алпаны болушлугъу бла экинчи кюн боллукъ дерслеге тынглы хазырланды.

– Жашым, энди чотдан бираз юйрелейик, – деди аппа. – Айтчы, сени кълунгда алты алманг барды. Аладан экисин Салиматха, дагъыда экисин Жаухаргъа бересе.

– Нек береме?

– Мен юлгюге айтама. Бу чотду. Иги тынгыла. Алайды да, экисин Салиматха, экисин да Жаухаргъа... Кълунгда ненча алма къалады?

– Алты!

– Тохта сен. Иги сагъыш эт, жашым. Алты алманы сен кълунгда тутуп тура са. Алайды. Экисин Салиматха, экисин Жаухаргъа...

Аппа, Руслан башын булгъагъанын эслеп, тохтады да:

– Бу чотду, кълалай ангыламайса?! – деп, хыны этди.

– Тохта, аппа, – деди Русланны анасы, аланы къатларына жанлап, – мен сорайым. Салиматны алты алмасы барды, экисин санга, экисин Жаухаргъа береди. Кълунда ненча алмасы къалады?

– Эки, – деди Руслан мычымай.

Аппа, сейир-тамаша болуп:

– Да мен да аны соргъан адим да, не башхалыгъы барды? – деди.

– Ол сейир туйюкдю. – деди Русланны анасы. – Руслан эгечлерине аберисин бермөучюдю. Аладан а, не зат болса да, алмай къоймаучуду.

Майда туугъанма кесим,
Бар къарындаш-эгечим –
Бири – алтын, жылтырай,
Бири – тюкю, зызылдай,
Ючюнчюсю – мюйюзлю,
Ой, тешеди койюзню!
Тёртюнчю уа – аманчык! –
Картоф баш ашагъанчык!
Бешинчи уа, бешинчи –
Агъач къабукъ тешиучю!

(къыжкычу)

Ичеди суу, кёкге къарап,
Тюкю, жюрюй аны марап,
Адакъагъа къагдырды,
Итибизни чагдырды.
Тапхан заты – тегерек,
Кетсе уа ол тегерек,
Сынар, чыгъар машокчукъ.
Кюннге ушайды очукъ!

(таукъ)

Кёрюнмөсем да кёзге,
Жер тюбюнде кюрөшө,
Муркку эте турама,
Жолла ишлеп, бурама
Ары-бери аланы –
Жер тюбюнде жолланы.
Болмагъандан эшигим,
Хораз къазса, тешигим
Ачылады да, тауукъ
Чёплеп, этеди зауукъ.

(шдлчу)

ЭМБЕРМЕ

Мусукаланы С.

(сөзгөргөс)

Көрөмисе, суу башында,
Тюз да ташланы къатында,
Къалай барама учуп!
Макъа къойгъунчу тутуп,
Кёлню чыгъама санап,
Ары-бери да атлап,
Узунлугъун, кенглигин,
Унутуп теренлигин!

(көс)

Мен жюн затла ашайма,
Аны бла жашайма.
Сейирдиле адамла –
Къагъадыла къарс манга!
Сюедиле тутаргъа,
Алып, устуккуларгъа.
Чабадыла, чабадыла,
Тонларында табадыла,
Бёрклеринде табадыла,
Кюйюзледе табадыла...
Артада уа къарс къагъадыла.

(сөзгөргөс)

Манга къарап, вертолёт
Ишлегенди да адам,
Энди, көсинг хыйсап эт,
Тынчды узакъгъа учхан.
Чёпден-чёпге секире,
Жетеме да ингирге,
Аш болгъунчу бир жаннга,
Турама жырла тагъа.

Мен тешикде жашайма,
Ургу-мургу ашайма.
Мыйыкъларым – айтхылыкъ,
Дунягъа айтылып!
Кесим а – плинтус тюнде,
Полда бугъуп, аш юйде!
Бар эсе да къанатым,
Эригип, андан жайдым.

(таракан)

Семенланы Зекерия

Парий бла жашчыкь

Бёрю марап келгенди,
Къой сюрюуню белгенди.
Парий аны кёргенди:
«Кет! Тийме!» – деп юргенди.

Жашчыкь, аны эштгенди,
Нек юргенин билгенди,
Къысха чабып жетгенди.
Бёрю къачып кетгенди!

Къозуланы саналла,
Бир къозуну тапмалла.
Жашчыкь мудах болгъанды
Парийге да соргъанды.

Акь къозучугъ' а, къоркъуп,
Турду бёрюден бугъуп,
Таушчугъун чыгъармай,
Былайдама деп айтмай!

Ары-бери чапды да,
Парий аны тапды да,
Анасы бек къууанды,
Къозучугъун жалады.

Мусукаланы Сакинат

БУГЪУМУЧ

Къыш келгенлей, ана къоян балаларына, сууукь болмасынла деп, акь тончукъла тигип кийдиргенди. Ала уа, махтанчакъла кёре эдим, олсагъат эшикге чыгып, бир бирни къууа, хар тубегеннге тонларын кёрюзтюп башлагъандыла. Аланы акь тонларын кёрюп, къаргъа, алгъыш айта келип:

– Нечик тап болду сизге, бугъумуч ойнагъанда, киши тапмазча! Акь тончукъланы къарда ким кёрлюкдю?! – деп къошханды.

Аны эшиттен къоянла, эрлен къууушну алпына келип, аны балаларын:

– Чыгыгызы! Бугъумуч ойнайыкь! – деп чакъыргъандыла.

Эрленни юч къызыгы да бирча секирип чыкыгъандыла къуууш юйлеринден. Ала, алгъа эмен бутакъда тохтап, къоянлагъа ышанлап къарагъандыла. Сора, аланы таныгъандан сора, къууанчлы болуп, биргелерине тебирегендиле.

Шуёхлары хуболгъа келселе, ол а жукълап. Ким чыгъарыкь эди къоянланы, эрлен балаланы алларына, ата айыу, ана айыу, аланы питче мамурашчыкълары да жукълап болсала? Айыула аланы акь тончукъларын кёрмегенлерине бек жарсыгъандыла къоянла.

Сора, сагыш этип, кирпиге тебирегендиле. Келселе, кирпичи юйюр да жукълап, эшик алларын да къар басып, киши ариуламай.

Андан ары агъач балала тюлкюню сары юйчюгоне келгендиле. Эшик алпында: «Юсюпозню къагып, аякъларыгъызыны сюртюп киригиз!» – деп жазылып тургъанын эрленчикледен бири окъуп, алыкъа окъуй билмегенлеге къайтарып, эсгертип айтханды. Алайда жазылгъаныча этип, юйге кирселе, тюлкю юйюр а, уллу отоуларында тегерек стол артына олтуруп, чай иче! Тюлкю кючюклерини шуёхлары келгенлерин кёрюп, аналары:

– Жууукь болугъуз! – деп, жарыкь болгъанды. – Келигиз, бизни бла чай ичигиз. Тюнене сабийлени аталары, базаргъа барып, шекер да, тегерек къалачла да алып келгенди.

Агъач балала, бир бирге къарай, ийменип сюелгенлерин кёрюп, эки тюлкю кючюк да, стол артындан секирип къобуп, жангы шинтикле тизгендиле. Сора оптурмай не этерик эдиле?

Была да, эшикге чыгып, ойнайыкь дегенлей, бёрю кючюкге тубеп къалгъандыла.

– Не сюелесе былайда? – деп

соргъанды эрлен кызчыкъланы таматалары.

– Бош, – дегенди бёрю кючюк. – Эрикгенден.

– Кел, бугъумуч ойнайыкъ.

– Кел!

Бёрю кючюк бек кьюаннганды. Бютюнда тюлжюлени кичилери анга атасы базардан келтирген тегерек къалачладан бирин, ол анасы хуржунуна сукъгъанын, бергенде. Биринчи кёз кысаргъа анга тюшсе окьюна, энди ол анга артыкъ бек жарсымазлыгы бетинде жазылып тура эди.

– Мен санайым, – дегенди эрлен кызчыкъланы таматалары.

Анга ким не дерик эди, агъачда жашагъанла аны бары да сюедиле сора.

– Бир, эки, юч, тёрт, беш, алты,

Оюн къалмасын жарты!

Санайыкъ да, кёрейик,

Излеучюню билейик.

Бу чыгъады, бу къалады,

Бу чыгъады, бу къалады... – дей, санай келгенде эрленчик, бек ахырында алайда бёрю кючюк къалгъан суна болурсуз да? Угъай! Алайда кюянпланы кичилери къалгъанды.

Ол а, гитчечик болгъанлыкъгъа, ойнай бек иги биле кёре эдим. Олсагъат:

– Бир, эки, юч, тёрт, беш, алты,

Кёзюмю кыисдым къаты!

Къачыгъыз да, бугъугъуз,

Таууш этмей туругъуз.

Мен барама излёргө,

Къарарыкъма хар жерге! – деп, тегеректе сынчылап къарагъанды.

Анга тап тюшгенин андан окьюна билсегиз а, ала аны эслеменликге, кёз кыисхан кюян бала, тюлжюклени, эрленлени да алгъадан эслеп, чабып, сюелген терегинине какасы бла тийип турду. Аны ючюн оюн бузулгъанмы этген сунасыз? Угъай! Ол болумну англагъан агъач балала, энди акъ къарда дугъумчукълагъа ушагъан къара кёзчюклени кёрюп, кюян балаланы алай таба башладыла. Оюн бютюнда сейирлик болду.

Ингирде уа, хар бирини аналары чакъыргъанда, агъач балала, тамбла да былайгъа келип, юлжюле, терекле ичинде бугъумуч, сора дагъыда андан башха оюнла да ойнаргъа оноулашып, айырылдыла.

Ботталаны Р.

АЙЫУНУ ТЮШЮ

Къыш тюшюп, тегерекни къар басханда, бир къарт айыу куркасында жукъларгъа жатды. Ол, жукълап тургъанлай, тюшюнде кесин эт ашап кёрдю. Ашагъанда да, алай бош угъай, – зауукълу, чам-чам этип. Сора уянып къалды. Уяна, эт да жокъ, жукъ да жокъ, къарыны да – къуру. «Тейри, былай а жарамаз!» – деп, айыу эт излей чыкъды.

Кепмио-азмы барды, келе келип, бир таугъа тирелди. Тау бетинде къойчу сюрюуюн коте тура эди. Углу эркеч, сюрюуден арлакьда чыгъанала бла жубана келип, аягъы учхалап, энишге айланнганын кёргенде, айыу бек къууанды. Булгъана-чулгъана, эркеч тюз да

айыуну аллына келип тошдю. Насыбына иги ийнаналмай, айыу:

– Тюшюмю къолум бла тутуп къойдум да! Аха, теке шуёхум, – деди, – нечик тап болду! Энди мен сени ашайма! Къоркъгъан-зат этме! – деди, асыры къууангандан, ойнарыкъчыгъы келе.

Теке къачар акъылгъа да бир кирди, алай, ууалгъан иегилери бла айыудан къутулалмазлыгъын ангылап:

– Къачан ашасала да, мени бирле ашамай къоймазла. Кимден да сен ашасанг сюеме. Ашардан алгъа бир зат тилерик эдим, – деп жалынды айыугъа.

– Айт, теке шуёхум.

– Мен ариу жырлаучуму биле болурса. Манга ахыр кере жырларгъа эркин этсенг эди. Бир жырлап, андан сора ёлсем, ёлдюм деп да айтмаз эдим...

– Аллай фахмунг барды деп да билмей эдим. Алай, узакъ соза турма да, жырла, сюе эсенг. Ахыр тилек, не десенг да...

Теке, сюрюуге къоркъуу тошсе

этиучюсюча, узун-узун созуп, бир нэнча кере кычырды. Аны эшитип, алда – итле, ызларындан кыойчу алайгъа жетдиле. Итле, тегерегинден алып, айыуну абызыратдыла. Кыойчу кеси уа мужура-сы бла баймакыны кыабыргъаларын жараулу ийледди. Кыыйынлы айыу кючден кыутулду аладан.

Бир кесекден биягы айыуну кыарыны кыутуртуп, ачдан ёлюп кыалгъынчы, бир зат мажарайым деп, уугъа чыкды. Бара кетип, эки кыара кыойгъа побеп кыалды. Ала, абызырап, бирден:

– Кыалайса, айыу? – деп саламлашдыла.

– Кыалай боллукъма, сау ыйыкыны ауузумда мылы болмай айлансам?! Сизге тюбегеним нечик иги болду. Ашайым да, бир тояйым! – деп, айыу быдырын сылады.

Кыойла уа, бир бирге белги берип, айыуну терилте башладыла.

– Айыу, алгъа мени аша, – деп, кокаланды бири.

– Угъай-угъай! Аны киришген кыабыргъаларындан не аллыкъса?! Андан эсе, мени аша... – деди экинчиси.

Айыу, ачлыгы ашыкдыра:

– Даулашны кыоюгуз! Былай этейик: экигиз эки жанына туругъуз да, «зох» этигиз. Ким хорласа, биринчи аны ашарма, – деди.

Кыойла излеген да ол – экиси эки жанындан чаба келип, айыуну кыакдыла да, аны эси аугъанлай, кыачдыла да кетдиле. Айыу, эс жыйгъанлай, мур-мур эте, биягы жолуна атланды. Бу жол кыадары аны ат бла тюбетди. Ат эки кыая арасында ырахат отлай тура эди. Аны кёрюп, айыу: «Аллахха шукур, бу, ол магъанасыз ууак-тюеклеча болмай, танг берекетли кёрюнеди, тойдурлукъду», – деп, атны аллын тыйды. Ол а, кыачар мадары болмай, кыоркыганын билдирмегзе кюреше:

– Жол болсун, айыу! – деп саламлашды. – Акылынгы ангыладым. Алай,

бир да болмай эсе да, арт бёксемимден башлап аша деп тилерик эдим...

– Алай сюе эсенг, ачдан окъуна башлайым, – деди айыу, атны аман акылындан аз да халары болмай.

Не медет, айыуну бу жол да насыбы тутмады. Ол атны арт жанына ётгенлей, ат айыуну мангылайына туюгы бла кючюнден келгенича жетдирди. Кёзлеринден жилтинле учхан айыу алайда ойсурай тургъунчу, ат, терк-терк атлай, туурадан ташайды да кетди.

Жазык айыу, тапханы да болмай, хар затдан да тюнпюлюп, артха кыайтып келе, тюлкюге тюбеди.

– Оу кюнюм, айыу, не болганды санга? Не кыыйынлыкъ жетгенди? Не айланаса, ох деп, жукълап турмай куркангда? – деп, тырман да эте, тюлкю гузабагъа кыалды.

Айыу халарын башдан-аяк айтып бергенинде, тюлкю:

– Айыу, харип, бу жолдан сора тюшонгде кёргенинги излеп кюрешме, курканга кир да, жукъла. Жаз башына дери сени азыгынг биргенгеди, кыайнайса, – деп, хауаны жыйылай, жолуна кетди.

БИЗГЕ КЕЛГЕН КЪАГЪЫТЛАДАН

Трамланы Лейля, 18-чи школ.

Быйыл, Уллу Ата журт уруш бошалып, бизни кыралыбыз Хорлам алгъанлы 70 жыл болады. Фашист уучлаучула бла бизни саулай кыралыбыз сермешгенди. Бирле – кьолларына сауут алып, бирсиле уа, алагъа окъ-топ, аш бла болушур ючюн, кече-юн демей, кьолларындан келгенни этгендиле. Сау тёрт жылгъа жууукъну ичинде кюрешип, кыралыбыз кесини азатлыгъын кьоруулагъанды, фашист Германияны ууатхынчы тохтамагъанды.

Алайды да, бу урушда хар юйюрню да барды кыйыны. Көплө урушдан кыйтмагъандыла. Алай биз аланы унутмайбыз. Бююннге дери жашап тургъан ветеранларыбызгъа уа хурмет этебиз, аланы алларында баш урабыз. Алай биз аланы жаланда 9-чу майда угъай, хар кюнде да эсибизде тутаргъа, сыйларын-намысларын керюрге керекбиз.

*Шабаланы Мадина,
Быллым эл.*

УШКОК ОТ ИЙИС ЭТГЕН СӨЗЛЕ...

Уллу Ата журт уруш. Къазауат этген халкъ. Биз, бу сөзлеге юйренип къалып, бир-бирде аланы терен магъанларына артыкъ эс бурмайбыз.

Хау, 74 жыл мындан алда июнь айны бир эрттенлигинде къазауат башланганды. Шахтёр, токарь, устаз, кьойчу, поэт... Ата журтну азатлыгъын кьоруулай, кьолгъа сауут алгъандыла. Бир-бирле уа фронтха энчи аскер корреспондетле болуп баргъандыла. Мени элим попитрук Афашокъаланы Мусаны жашы Ибрагим аладан бири эди. Ол кьолунда карадашы, блокноту бла фронтда алай айланганды. Ибрагим, урушха дери малкъар тилде чыкыгъан «Социалист Къабарты-Малкъар» газетни корреспонденти, эл мюлк бөлүмню таматасы эди. Эллилени юслеринден жазар ючюн, ол Беш да Тау Элде жаяу айланганды.

1940 жылда Афашокъаланы Ибрагим окъургъа Москвада полиграф институтха кирген эди. Уруш кыуугъуну аны анда тапханды. Алай бла, ата-ана бла, жууукъ-ахлу бла, жамаяуат бла да саламлашмай, Ибрагим урушха кетеди. Урушну биринчи кюнлеринде окъуна, билимине, хунерине кёре, Ибрагимни 241-чи дивизияны 318-чи полкуна политрук этедиле. Сталинградда баргъан урушланы юслеринден келген сводкаланы эшитгенде, эллилерим Ибрагимге кыйгыты этгендиле. Ибрагим а анда уруш этгенлеге жазгъаны бла, айтханы бла таукеллик бере эди. «Бир-бирледе, уруш тохтагъан сагъатлада мен солдатлагъа Быллымны юсюнден хапар айтама», – деп жаза эди Ибрагим. Ол бек уста хапарчы эди! Ишексиз, солдатла анга суюк тынгылагъандыла. Ибрагим жыйылыулада къагъытха къарамай сөлөшгенин көплө эсгереди.

1942 жылда Ибрагим бла уруш этген узбек жаш Ибрагимни бир хапарын былай эсгере эди: «Мен Ибрагимни иги таный эдим. Бир жол: «Корреспондент болуп ишлегенимде, кезиулю командировкадан атха минип келе эдим. Ушкок атылып, атым элгенди. Бир кесекден бир уучу агъачдан чыгып, суу боюнуна жаралы этген кыушу таба баргъанын кёрдюм. Бир башха кыуш, ол жаралы кыушну башында уча келип, къатына кьонду да, төгерегине айланып турду...» – деп, Ибрагим хапар айта эди, биз а олтура эдик мудах, өлген төнглерибиз эсибизге тюше...»

Тамам ол жыл Ибрагим Кёнледенде жашагъан Акъайланы Аубекирге ахыр къагъытын жазгъан эди... «Заман» газетни редакциясында эсгерме ташда бизни жөрлешибиз, бир элибиз Афашокъаланы Ибрагимни аты да барды.

Ибрагимге жаланда онтогъуз жыл бола эди.

Таппасханланы М.

Ана тилим – жаным-тиним

Сабийле! Бизни ана тилибиз – тюрк тиллени тазалай сакъланган къауумуна кире-ди. Аны байлыгы уа кёплени сейир этдиреди. Халкъыбызны бек ал жумушу малчы-лык болгъаны бла байламлы, жашай баргъанда, тилибиз ёсе, анга малчылык бла байламлы сёзле, тенгешдириуле кире баргъандыла. Ол себепден, **бузоучу, чалгъычы, жарым чалгъычы** дегенча ангылаула къуралгъандыла.

Бузоучу деп эр киши сабийге, ол бузоу котерча болса, ол заманда айтхандыла. Бир жети-сегизжыллыкларындан башлап, таулу жашчыкъла бузоу котгенча, бузоу айыр-гъанча, бузоуну ийнекге бошлагъанча ууакъ жумушлагъа жарагъандыла. Юйде угъай, къошда окъуна, аталары бла бирге барып, малны халына юйреннгендиле.

Таулу юйде жашчыкъла бир он-окекижыллыкларында окъуна чалгъыгъа жорюп башлагъандыла. Ала, таматала бла тенг чалгъы чалалмасала да, дуру тартыргъа юй-реннгендиле. Чалгъычылагъа чалгъыларын тишерге суу, юзмез ташыгъандыла. Алай, чалыргъа берселе да, жютю чалгъылары тишерге уа алагъа артыкъ бек ышанма-гъандыла, бир затларын кесип, ачырла деп къоркъгъандан. Аллай сабийлеге **жарым чалгъычыла** дегендиле. Бичен юлешгенде да, таматала, толу юлюш бералмасала да, аланы жарым юлюшлерин а чыгъаргъандыла.

Иш юсюнде чыныкъгъан жашчыкъла эринчек болмазгъа, айтылган жумушну жерге салмай, экинчи айтдырмай этерге корешгендиле. Нек десенг, жамауатда эринчеклик, жумушну болжалгъа салыу бек айыплы ишледен бирине саналгъанды. Бюпон да алай барады.

Тамам онбеш-оналты жылы жетген заманда уа, бичен этерге чыкъгъанда, жаш **толу чалгъычыгъа** саналгъанды. Ол юйюрню юлюшю да анга кёре толу болгъанды.

БОЛГЪАН ИШ

Цикъанланы Алия,
18-чи школ.

Бир жол Жамал деген жашчыкъ анасы бла бахчагъа баргъанды. Анасы ишлей тур-гъанда, ол, ойнай-ойнай, узакъгъа кетип, ажашып къалгъанды. Анасы, тегерекде жашын кёрмей, къайгы этип башлагъанды, ёрге-энишге чапханды, излегенди, тапма-гъанды. Сора, не этерге билмей, элге келип, ишни болушун айтханды.

Эллилери, Жамалны излей, бахча тийрелеринде, Черекни боюнунда ингир кечге дери айлангъандыла, алай жашчыкъны табалмагъандыла, кече узуну къаялада отла этип, Жамалчыкъны излей, Уштулугъа дери баргъандыла. Тапмагъанларында, суугъа кетген болур деп, къайтып, анда излерге дегендиле. Жамалны излей, эллилери суу жагъасы бла энишге Чирик кёллеге дери баргъандыла. Алай аланы корешгенлери бош эди...

Экинчи кюн тюш алада, Жамалны да ат боюнуна алып, элге бир атлы кирди. Ол ки-шини айтыууна кёре, Жамал, ажашханын билип, жияй-жияй, агъачны теренине ки-рип кетип, анда жукълап къалгъанды. Эрттенликде алайны ётюп баргъан атлы, юкю бутакъланы тепгенлерин кёрюп, бу не болур деп, атдан тюшюп, къараса, анда уа – жашчыкъ! Алай бла, Жамалны ол тапханды.

Ол киши Жамалны элге алып келгенде, жашчыкъ сау къалгъанына асыры къууан-гъандан, сау эл бир ыйыкъны той этип тургъанды.

Шёндю Жамал уллу, къарыулу жаш болуп, элине, къыралына къуллукъ этеди.

КЕЛИГИЗ, БИР КЮЛЕЙИК

Базарда кюбюр сатыучу, озуп барган Насра Хожаны тохтатып:
 – Насра Хожа, бу алапат кюбюрледен бирин ал, бошалып кьалгынчы! – деп кьадалгьанды.

– Манга кюбюр неге керекди? Болма быллай бир кьаты, – дегенди Хожа.

– Кьалай керек болмаз? Кюбюрюнг болса, сени бай сунарла, – деп юйретгенди тюкөнчи.

Хожа, бар кьысдырыкчыгын берип, кюбюрню алгьанды. Ол кече окьуна аны юйюне уручула тошгендиле. Аланы арбазгьа киргенлерин эслегенлей, Хожа кюбюрге букьгьанды. Уручула бек биринчи кюбюрню ачхандыла. Анда Хожаны кьрюп, сейирге кьалып:

– Нек киргенсе бери? – деп соргьандыла.

– Уялгьандан! – дегенди Хожа. – Юйде сиз кьз кьаратырча затым болмагьанына уялгьандан букьгьанма!

Ма алай жарагьанды Хожагьа кюбюр.

Хожа, бир жумушха чыгып, жолда кетип бара, бир кюн жылтыратхан, кьз кьаматхан затны кьрюп, тохтагьанды. Келип кьараса, ол а – бир кюзю сыныкь. «Бу не болур?!» – деп, Хожа аны кьолуна алып, кьарагьанды. Кьараса да аллайгьа кьарасын: бир адам андан Хожагьа кьарап тура эди! Хожа, ол кеси болгьанын билмей, кюзюден анга башха адам кьарагьан сунуп, бек уялгьанды. Сора, кюзюге жангьдан кьарап:

– Айып этме. Мен сеники болгьанын билмей алдым, – деп, кюзюню алган жерине салып кьойгьанды.

Басмагьа Балаланы Ф. хазырлагьанды.

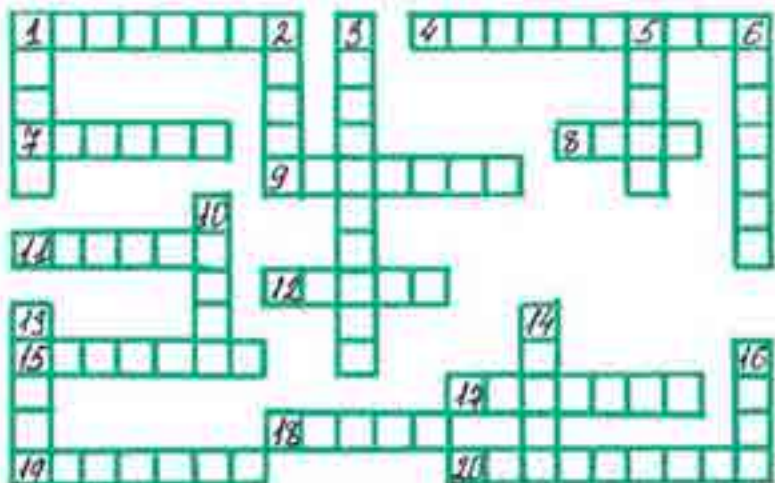
«Нюр» журналны муну аллында номеринде басмаланган сьзберлени жууаплары:

БАШЫБЫЗДА КҖКДЕ

Сабийле, бу сөзберде жулдузланы атларын орусча беребиз. Бизни ана тилибизде бир-бир жулдузланы экишер атлары окъуна барды. Аланы бери салгъанлагъа –

АПЕРИМ!

Онадан солгъа: 1. Веса. 4.Малая Медведица. 7.Венера. 8.Сerp. 9.Малая Медведица. 11.Орион. 12. Созвездие весов. 15.Звезда сирот. 17.Водолей. 18. Звезда восьмиконечная. 19.Звезда Караванов. 20.Большая Медведица.

Башындан энишге: 1. Дева. 2.Венера. 3.Полярная звезда. 5.Созвездие Льва. 6.Меркурий. 10. Козерог. 13.Дева. 14.Стожары. 16. Овен.

Сур. Нбгерланы Салиманыды,
Огъары Малкъар, 2-чи школ.

Жарыкъ кюнню жылыуу
Азайтды да къарыуун,
Кюз арты жетип келди,
Агъачны сары этди.

Чыпчыкъла да аз уча,
Жылы жерлеге къача,
Кюз арты алай келди,
Алып сууукъну, желни.

Жаболаны Диана,
1-чи Чөгөм

Сур. Занкишиланы Жамиляныдыла

Сур. Холамханланы Алинаныдыла

Ежемесячный литературно-художественный журнал для детей «НИОР» («Свет») № 10 – 2015 г.

Выходит с января 1982 года На балансовой книге

Учредитель: Госком КБР по печати и массовым коммуникациям – издатель, Общественная организация «Союз писателей КБР».

Главный редактор С.МУСУКАЕВА

Редакция: Л. ЖАБЕЛОВА Л. ДЖАНГУРАЗОВА Е. БОТТАЕВА М. ТАБАКСОВ Е. ШАБАЕВА

Художественный редактор М. ОРАКОВА

Рис. Л. Паросвой, М. Ораковой

Свидетельство о регистрации ПИ № ТУ07 - 00102 от 24.12.2014г. Управление Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникации по КБР

Подписано в печать 15.10.2015 г. Выход в свет 30.10.2015 г.

Формат 60 x90 1/8 Бумага мелованная Гарнитура литературная Журналная рубричная Печать офсетная Усл. ар.-отт. 8 Усл. печ. л. 2. Уч.-изд. л. 2,7

Тираж 1500 экз. Заказ 160 Индекс 73908 В розницу – цена свободная

Адрес редакции: 360000, г.Нальчик, ул. Головки, 6. Тел.: 42-37-27; 42-14-19.

Адрес издателя: 360000 г.Нальчик, пр.Лепта, 5.

Отпечатано ООО «Тетраграф» г. Нальчик, ул. Лепта, 33